

ТАРБИЯДА ОТА-ОНА ҚАНДАЙ ЎРИН ТУТИШИ КЕРАК?

Амир ЖУМАБОЕВ,
Қори Ниёзий номидаги Тарбия педагогикаси
миллий институти, Миллий тарбиянинг рақамли
педагогик таъминоти илмий тадқиқот бўлими
катта илмий ходими

Сўнгги пайтларда ижтимоий тармоқларда айрим ота-оналарнинг мактабга келиб ўз фарзандига таълим ва тарбия берадиган ўқитувчисини ўқувчилар кўзи ўнгида ҳақорат қилиб, ҳатто уруш даражасига етаётганини кўриб ҳаётдаги кузатувларим ва кўнглимдан кечган айрим мулоҳазаларимни қоғозга туширишга қарор қилдим. Баъзи ота-оналар учун бу ҳаёт гўё фақат фарзандлари ён-атрофида айланиб юриш, уларни қандай қилиб бўлмасин ҳимоя қилишдан иборатдай туюлади. Уларни таъбир жоиз бўлса, замонавий ибора билан “вертолёт” ота-оналар, деб аташ мумкин. Уларнинг иши фақат ҳимоя ва назорат қилишдан иборат. Болалари билан боғлиқ бирор муаммо туғилиб қолса, уларни ҳимоя қилиш ва қутқариш учун

доимо “ерга қўниш”га шай туришади. Бирор кун йўқки, улар фарзандини тергамаган, улар учун хос ва одатий бўлган ҳолатлардан гўё “асраб қолмаса”. Фарзандлари билан боғлиқ нимадир юз бериши биланок, улар дарров ўша ерга етиб бориб, ўйлаб-нетиб ўтирмай ўқитувчиси бўладими, ё бирга ўйнаётган ўртоғими, уларни ўзига «душман» билиб ҳимоя қилишга ўтади. Тўғри, фарзандларимиз учун эътибор керак ва улар бунга лойиқ ҳам. Лекин ҳаёт тажрибалари фарзандларга бундай муносабат кўп ҳолатларда салбий натижаларга олиб келаётганини кўрсатмоқда.

Бундай «меҳрибон» ота-оналар ўз фарзандларини, энг аввало, енгил ҳаётга ўргатиб қўйишади, пировардида, бола келажақда мустақил ҳаёт кечиришга тайёр бўлмайди: ўз

йўлини топа олмайди, турмуш қийинчиликлари, ўнқир-чўнқирларига дош бера олмайди. Ажабланарлиси шундаки, “вертолёт” ота-оналар ташқаридан қараганда намунали ота-онадай кўринади. Улар фарзандларидаги ҳар қандай катта-кичик ҳолатга эътибор беришади.

Аммо реал воқелик ёки ҳаёт ҳар доим ҳам қутқарув тамойили асосида ишламайди. Меҳнат жамоаси, ундаги муносабатлар, рўзгор, оила, фарзандлар ва бошқа турмуш ташвиш ва икир-чикирлари доимо бор бўлган ва бу ҳамма учун мажбурий. “Вертолёт” ота-оналар фарзандларини доимо «хавфсизлик»да сақлашга интилади ва бунинг натижасида уларни ҳаётда эркин ва мустақил яшашга тайёрлай олишмайди. Баъзи “вертолёт” ота-оналар ўз фарзандларини ҳимоя қилиш

учун иккинчи томонни ҳақорат қилиш, ҳатто, жисмоний куч ишлатишгача боришяпти.

Бундай ота-оналар ўз фарзандлари учун гўё яхшилик қилаётгандай, улар учун мукамал дунё яратмоқчи бўлишади. Бу улар учун гўё фарзандлари ҳеч қачон кураш, ноқулайлик ва умидсизликка дуч келмайдиган дунё. Яъни, болалари гарчи бунга муносиб бўлса-бўлмаса, турли энг яхши мақтов (тавсифнома) лар олиб бериш, қандай бўлмасин юқори баҳога ўқитиш, мукофотлар олишга ўргатиб қўйишдан иборат. Баъзи ота-оналар фарзандларини шунчалик қаттиқ ҳимоя қилишадики, гўё қирувчи вертолётларга айланиб, болаларига хавф туғдириши мумкин бўлган ҳар қандай “унсур”ларни нишонга олишади. Оғзаки “ақлли бомба”лар билан қуролланган бу “мудофаа тизими” болаларидан интизом, ахлоқ ёки муваффақият кутган ҳар қандай кишини ер билан яксон қилишга тайёр туришади.

Келажакда “вертолёт” ота-оналар фарзандларини ишга қабул қиладиган корхоналар уларнинг сифатсиз ишлаши натижасида

юзага келадиган муаммолар учун ота-оналари томонидан ўтказиладиган босимдан чўчимаслиги шубҳасиз. Мукаммал ёзилган тавсифнома ва бежирим мактаб шаҳодатномаси инсон характери ва муносабатлари етуклигини акс эттирмайди, чунки ҳақиқий муваффақият чуқур билим, ҳалол меҳнат, мақсад сари кураш ва қатъият билан қўлга киритилади. Фарзандларини ҳаддан ташқари, ҳатто, тажовузкор шаклда ҳимоя қилиш “вертолёт” ота-оналар кутган натижани эмас, унинг мутлақо тескарисига олиб келиши шубҳасиз.

Бундай болалар ўз хатоларига доимо панжа орасидан қарашга ўрганиб қолишади. “Вертолёт” ота-оналар: “Бу дунё рақобатдан

иборат, мен фарзандларимнинг ҳаётда барча қулайлик ва афзалликларга эга бўлишини хоҳлайман. Улар мен кўрган қийинчиликларни кўрмасин”, дейишади.

“Вертолёт” ота-оналарнинг ўз фарзандини қурбон ёки камситилган киши сифатида кўрсатиш – бу мактаб ёки ижтимоий соҳа ходимларини босим остида ушлаш учун кенг қўлланиладиган “севимли” усулларида бири. Айниқса ўқитувчи ва мактаб маъмурияти бундай ота-оналарнинг битмас-туганмас талаблари, “ташриф”лари, жанжалу турли кўринишдаги тажовузларидан баъзан чарчаб ҳам кетади. Бунинг натижасида уларнинг болалари

Ўз мақсадларига интилиш ва қатъият кўрсатиш ўрнига, барча муваффақиятсизликлари учун бошқаларни айблашни одат қилиб олади.

Фарзандларини ортиқча эркалаб ҳимоя қилишга одатланган “вертолёт” ота-оналар, минг афсуски, аслида уларга панд беришётганини билишмайди. Улар болалари йўлидаги барча қийинчиликни бартараф этиш орқали “енгил ҳаёт” тухфа қилмоқчи бўлишади, лекин аслида фарзандларини мустақил қарор қабул қилиш, қийинчиликларга бардош бериш ва муваффақиятсизликлардан сабоқ олиш имкониятидан маҳрум этишади.

Мукаммал ёзилган тавсифнома, сохта аъло баҳо ёки ортиқча ҳимоя асло муваффақият гарови эмас. Ҳақиқий муваффақият инсон қатъияти, жасорати ва курашчанлигидан келиб чиқади. “Вертолёт” ота-оналарнинг ҳаддан ташқари аралашуви эса болаларини ҳимоя қилиш ўрнига, уларни ҳаётнинг чинакам синовларига бардош бермаслик, чидай олмасликка олиб келади.

Ота-оналик бурчи ва масъулияти фарзандларини фақат ҳимоя қилишда эмас, балки мустақил ва эркин шахс сифатида улғайиши, ўз фикрига эга бўлиши, ўз олдига аниқ мақсад қўйиб унга эришиш учун ҳаракат қилишига кўмаклашишдан иборат бўлмоғи лозим. Яхши ота-она фарзанди учун шамолни тўхтатиб қўйиш эмас, аксинча, унга шамолга қарши учишда қанотларидан қандай фойдаланишни ўргатади.